

УДК 34(043.3):378

DOI 10.18372/2786-5487.1.17706

Древаль Юрій Дмитрович

доктор наук з державного управління, професор,
Національний університет цивільного захисту України,
м. Харків, Україна

drevaly@ukr.net

ПРОБЛЕМАТИКА СУТНОСТІ ТА ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ

***Анотація.** Розглянуто питання щодо сутності та особливостей забезпечення правової освіти населення. Додатково обґрунтовано положення про те, що досягнення кінцевого результату у вигляді належної правової освіченості громадян та соціуму в цілому має ґрунтуватися на поєднаних зусиллях усіх учасників освітянського процесу. Робиться висновок, що важливе значення має відводитися усвідомленому відношенню до процесу набуття та засвоєння правових знань самими громадянами.*

***Ключові слова:** освіта, правова освіта, правова держава.*

***Annotation.** The problems regarding an essence and features of providing legal education of state population are considered. Additionally, a provision that an achievement of a final result in the form of proper legal education of citizens and society as a whole should be based on combined efforts of all educational process participants is substantiated. It is concluded that important importance should be given to the conscious attitude to the process of acquisition and assimilation of legal knowledge by the citizens themselves.*

***Key words:** education, legal education, rule of law.*

Актуальність теми. Правова освіта – невід’ємна частина загального поступу життєдіяльності суспільства, правової культури та правової свідомості

громадян, нарешті – реального забезпечення прав і свобод людини в демократичному суспільстві. Особливе значення правовій освіті має приділятися у системі вищої освіти, яка не лише має забезпечувати належний професійний рівень майбутніх фахівців, але і створювати умови для процесу їхньої соціальної адаптації. Значущість правової освіти стрімко зростає в сучасних умовах розбудови правової держави та громадянського суспільства, що спричинено як ускладненням суспільно-політичних та соціокультурних процесів, так і можливостями інформаційного суспільства. Вже аксіоматичним стає і твердження, що глибокі правові знання мають складати надійний фундамент ефективного розвитку суспільних відносин.

У працях фахових дослідників аналізується низка важливих і актуальних питань, пов'язаних з різнобічними аспектами правової освіти населення. Водночас слід відзначити і деякі прогалини в дослідженні процесу реалізації приписів нормативно-правових актів у сфері правоосвітньої діяльності, а також недостатність уваги організації та ресурсного забезпечення даного процесу.

Метою статті, з урахуванням зазначеного, визначено додаткове обґрунтування сутності та основних засобів забезпечення правової освіти населення.

Результати дослідження. Правова освіта у загальному розумінні – це структурний компонент освіти, процес набуття правових знань, навичок та вмій, формування поваги до права, закону, прав та свобод людини, відповідних правових орієнтацій, поведінкових установок та мотивів правомірної поведінки тощо. Правова освіта населення полягає у здійсненні комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації громадянами власних прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків.

У даному разі доволі актуальним є питання щодо співвідношення юридичної та правової освіти. Загалом під вищою юридичною освітою

розуміється частина системи спеціалізованої освіти, яка забезпечує підготовку правознавців (юристів) для роботи в державному апараті, судах, адвокатурі, народному господарстві та правоохоронних органах. Правова ж освіта є більш широкою категорією, охоплюючи як спеціалізоване навчання фахівців, так і правові знання широких верств населення.

Дійсно, правові знання, – це система визначеного обсягу знань людини про право і правові явища, відомостей про конкретні правові норми, а також усвідомлення сутності правових принципів, їх вимог, цілей, призначення. Ці знання набуваються за допомогою правового навчання і виховання, а також соціального і правового досвіду. До того ж, правові знання – це необхідний елемент загальної культури людини, а правознавство – це обов’язкова дисципліна у вищих навчальних закладах.

В Указі Президента України «Про Національну програму правової освіти населення» від 18 жовтня 2001 року відзначається, що становлення України як демократичної, правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють необхідність підвищення рівня правової культури населення.

Національна програма правової освіти населення передбачає подальше створення необхідних умов для набуття широкими верствами населення правових знань та навичок у їх застосуванні, забезпечення доступу громадян до джерел правової інформації, а також визначає основні напрями правоосвітньої діяльності та першочергові заходи щодо їх реалізації. Її метою називається підвищення загального рівня правової культури та вдосконалення системи правової освіти населення, набуття громадянами необхідного рівня правових знань, формування у них поваги до права.

Основними завданнями Програми є:

- підвищення рівня правової підготовки населення, насамперед учнівської та студентської молоді, громадян, які перебувають на державній службі, обрані народними депутатами України, депутатами місцевих рад, викладачів правових дисциплін та журналістів, які висвітлюють правову тематику;

- створення належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи і обов'язки;

- широке інформування населення про правову політику держави та законодавство.

- забезпечення вільного доступу громадян до джерел правової інформації;

- вдосконалення системи правової освіти населення, збереження та розвиток вітчизняних традицій у цій сфері [1].

Серед заходів, які проводяться з метою вдосконалення правової освіти громадян, на увагу заслуговує проведення Всеукраїнського тижня права, який починаючи з 2008 року і формально до недавніх пір щорічно проводився з нагоди річниці прийняття Загальної декларації прав людини.

Так, відповідно до Указу Президента України «Про Всеукраїнський тиждень права» від 8 грудня 2008 року вказувалося, що започаткування зазначеної традиції завдячує важливому значенню «правової освіти в дальшій розбудові України як правової держави, вихованні у громадян поваги до закону і прав людини, з нагоди 60-ї річниці проголошення Загальної декларації...» [2].

У даному разі доцільно приділити додаткову увагу і Плану заходів Міністерства юстиції України з реалізації правопросвітницького проекту під назвою «Я маю право!», який до недавніх пір розроблявся та ухвалювався окремим розпорядженням Кабінету Міністрів України. Проект містив значний обсяг заходів та засобів, які стосуються як покращення правової обізнаності громадян, так і залучення всіх організацій та зацікавлених осіб щодо проведення спільних заходів та обміну досвідом в рамках реалізації проекту.

Реалізація правопросвітницьких ініціатив та кампаній у рамках зазначеного проекту передбачала:

- розробку та реалізацію правопросвітницьких кампаній на основі виявлених правових проблем та потреб громадян у правовій інформації;

- розробку та розповсюдження серед населення, підприємств, установ, організацій, закладів освіти інформаційних друкованих та електронних

матеріалів з правової тематики відповідно до інтересів цільової аудиторії в рамках тематичних правопросвітницьких кампаній;

- розробку та розповсюдження серед населення, підприємств, установ, організацій, навчальних закладів інформаційного друкованого видання на правову тематику відповідно до інтересів цільової аудиторії;

- організацію проведення Всеукраїнського конкурсу «Я маю право!», присвяченого Міжнародному дню захисту прав дитини;

- залучення інноваційних інструментів та рішень задля спрощення доступу людей до правової інформації тощо (вибрано нами з-поміж 10 заходів, перелічених у даному розділі) [3].

Правова освіта також має гармонійно поєднуватися з правовим вихованням, що вимагає як належним чином організованих заходів щодо пропаганди права та прищеплення поваги до законів, так і свідомого виконання приписів нормативно-правових актів у повсякденному житті. Кінцевою метою усіх таких заходів має стати формування у громадян належного рівня правової свідомості та правової культури.

Відповідно до чинних нормативно-правових приписів надання правової освіти має здійснюватися в усіх дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти.

Важливе значення у питаннях правової освіти відводиться закладам вищої освіти, адже лише належним чином підготовлений майбутній фахівець може професійно та водночас творчо відноситися до виконання власних обов'язків, спираючись не лише на посадові інструкції, але і на достатню нормативно-правову базу.

Особливу увагу у даному разі слід приділити організації правової освіти здобувачів вищої освіти, яка має першочергово ґрунтуватися на належній професійній та фаховій підготовці науково-педагогічних працівників. У даному разі слід відзначити і необхідність узгодження теорії та практики, посилення практичної складової у підготовці майбутніх фахівців, їхнього уміння не лише добросовісно виконувати професійні обов'язки, але і належним чином

соціалізуватися відповідно до потреб та запитів суспільства. Іншими словами, як стверджують І. Сопілко та В. Череватюк, «це алгоритмізація засвоєних знань, умінь і навичок, що передбачає проектування навчального процесу та гарантію кінцевого результату» [4, с. 160].

Надійним орієнтиром у даному разі має стати досягнення належного рівня правової освіченості та правової культури. Як стверджує Л. Рябовол, «правова освіченість є комплексною характеристикою особистості, яка охоплює: знання громадянина про право та законодавство, правові норми, необхідні йому в житті та діяльності у побутовій та професійній сферах, усвідомлення ним своїх прав (можливостей, можливих варіантів поведінки) та обов'язків (обов'язкової міри поведінки), вміння реалізувати юридичні механізми захисту своїх прав та інтересів тощо» [5].

Висновки. Отже, правова освіта має забезпечити як надійний фундамент побудови правової держави, так і ефективне дотримання прав і свобод громадян у будь-яких сферах суспільних відносин.

У даному разі непересічне значення має відводитися і правовій освіті в закладах вищої освіти.

Дійсно, лише належним чином підготовлений та освічений фахівець може як відповідально користуватися власними правами і обов'язкам, так і повноцінно виконувати професійні обов'язки.

Досягнення ж кінцевого результату у вигляді належної правової освіченості громадян та соціуму в цілому має ґрунтуватися на поєднаних зусиллях усіх учасників освітянського процесу, у тому числі – і усвідомленому відношенні до процесу набуття та засвоєння правових знань самими громадянами.

Окремі ж приписи нормативно-правових актів, які на сьогодні втратили чинність, можуть повною мірою використовуватися у повсякденному налагоджуванні роботи у вказаному напрямі та за так званім правилом «мовчазної згоди».

Список використаних джерел

1. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18.10.2001 року № 992/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001> (дата звернення: 10.02.2023).
2. Про Всеукраїнський тиждень права: Указ Президента України від 08.12.2008 р. № 1149/2008 {Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 39/2020 від 05.02.2020}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1149/2008#Text1> (дата звернення: 10.02.2023).
3. Про реалізацію правопросвітницького проекту «Я маю право!» у 2020-2022 роках. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.07.2019 р. № 552-р. {Розпорядження втратило чинність на підставі Розпорядження КМ № 28-р від 15.01.2020}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-2019-%D1%80> (дата звернення: 10.02.2023).
4. Сопілко І. М., Череватюк В. Б. Правова освіта в університеті: шляхи до вдосконалення. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2013. № 3. С. 159-163. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npnau_2013_3_33 (дата звернення: 10.02.2023).
5. Рябовол Л. Правова освіта населення України: системний підхід. *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право*. 2017. Вип. 1. С. 49-55. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=snslnnp_2017_1_10 (дата звернення: 10.02.2023).